

Полтавський навчально-виховний комплекс (ЗНЗ-ДНЗ) №16

Полтавської міської ради полтавської області

Проект з усної історії

«Без пам'яті про минуле ми приречені на забуття»

Керівник проекту:

Веркалець Тетяна Ярославівна

Полтавський НВК №16

Виконавці:

Учні 11-А класу

Говтяниця А.

Деркач В.

Прокопенко І.

Полтава 2016

Опис проекту

Мета проекту:

- дослідити життя пересічних українців у 80-ті роки ХХ століття;
- з'ясувати вплив комуністичної ідеології на життя радянських людей;
- розвивати вміння організовувати, проводити та аналізувати інтерв'ю;
- поглибити знання учнів з теми «Повсякденне життя в СРСР у період 1980-1991 років».

Етапи реалізації проекту

I. Організаційний (05-10.09 2016):

- створення ініціативної групи;
- ознайомлення з положеннями конкурсу.

II. Підготовчий (12.09 – 17.10.2016):

- ознайомлення з особливостями історичного розвитку СРСР у 80-их – на початку 90-х рр.. ХХ ст.;
- вибір тематики запитань;
- створення опитувальника;
- зустрічі-знайомства з потенційними респондентами;
- остаточне затвердження опитувальника.

III. Реалізація проекту (18.10 – 27.10.2016):

- інтерв'ю з Явтушенком Віктором Івановичем (25.10.2016);
- інтерв'ю з Деркачем Геннадієм Миколайовичем (26.10.2016).

IV. Аналітично-підсумковий (28.10 – 03.11.2016):

- транскрипція інтерв'ю;
- обговорення та аналіз труднощів, що виникли в ході реалізації проекту;
- оформлення проекту.

Коментар

У ході реалізації проекту учні отримали неоціненний досвід спілкування та вміння проводити інтерв'ю. Але виникали й певні труднощі:

- Реалізація даного проекту, перш за все, вимагала ґрунтовної теоретичної підготовки інтерв'юерів. Самі хронологічні рамки, запропоновані авторами проекту, для учнів 11 класу ще не досліджені. Розвиток Радянського Союзу та Радянської України вивчається приблизно в грудні – січні. Без знання та розуміння політичних, соціально-економічних та ідеологічних процесів цієї епохи учням важко складати опитувальник.

- Психологічний бар'єр між інтерв'юером та респондентом. Враховуючи вікові та ціннісні особливості різних поколінь, потрібно було передбачити емоційний фон майбутньої розмови, аби не образити співрозмовника сучасними інтерпретаціями певних історичних подій та процесів.
- Респонденти частіше пригадують свої емоції, відчуття, а опису деталей подій приділяють меншу увагу.

Інтерв'ю з Явтушенком Віктором Івановичем

АДРЕСА: Україна, м. Полтава, вул. Щепотьєва, 16.

ПРОЕКТ/ ЛОКАЛЬНИЙ ПРОЕКТ: Усна історія / Без пам'яті про минуле ми приречені на забуття.

ІНТЕРВ'ЮЕР : Говтвяниця Андрій.

ОПЕРАТОР: Прокопенко Ілля.

ТРАНСКРИПЦІЯ: Держак Влад.

ВИД ІНТЕРВ'Ю: відео-інтерв'ю.

МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю: Полтавський НВК №16, кабінет директора.

ДАТА ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю: 25 жовтня 2016 р

Анкета респондента

Вік: 57 років, 23 червня 1959 року.

Освіта: вища, педагогічна.

Працевлаштування: директор Полтавського НВК №16.

Місце проживання: Україна, Полтава, вул. Станіславського, буд. 8, кв. 49.

Життя: Народився в селі Якимово, Великобагачанського району Полтавської області. У 1974 році закінчив Якимівську школу. 1974-1977 рр. - навчався у Дніпропетровському фізкультурному технікумі. 1978 – 1980 рр. – проходив службу у лавах Радянської армії. У 1986 році закінчив Харківський університет та розпочав педагогічну діяльність у м. Полтаві. У 1995 році призначений на посаду директора Полтавського НВК №16.

Андрій: Доброго дня, Вікторе Івановичу. У своїй біографії Ви зазначили, що народилися та провели дитячі та юнацькі роки в селі Якимово. Розкажіть, як проводила своє дозвілля сільська молодь?

Віктор Іванович: Звичайно, одним словом не поясниш, як сільська молодь проводила своє дозвілля. Декілька слів, будь ласка ж, тоді уваги прошу. Пригадую лише, що ми в свій час (закінчив я 8 класів у сільській школі а потім пішов навчатися в технікум) поки ці 8 класів закінчували, то ми з великим задоволенням грали вулиця на вулицю, село на село у футбол, у хокей. Грали до пізнього часу, вже й місяць зійшов, зоряне небо, а ми ще катаємося на санках, спускаємося на лижах з гори. У хокей зимою граємо, приходимо додому з морозу рожевощокі на нашому одязі льоду повно, повні валянки снігу, але з великим задоволенням ми приходили, і був такий відпочинок у нас. Після уроків прийшли, трошки повчилися, поклали речі й бігом на вулицю. Основний час ми проводили на свіжому повітрі,

що влітку, що взимку. Відносно планових, таких, що в школі проводили, заходів, згадуються різноманітні свята. На той час, це в Радянському Союзі, було багато різноманітних радянських свят, і школа також багато готувала, як і зараз, ці самі свята, тільки в нас вони, як правило, відбувалися в сільському клубі. Пам'ятаю, десь із 7 класу намагалися вже в вечірній час іти на ці заходи, на ці концерти. Із школи доводилося часто і особисто мені брати участь у різноманітних районних змаганнях з різних видів спорту: легка атлетика, футбол, їздили по району: чи то в районний центр Велику Багачку, чи то в сусідні села, захищали честь своєї Якимівської школи. Цікаво було, поруч був ставок, купалися, ловили рибу, теж так само допізна часто купалися, інколи батьки ходили навіть шукали..... От пригадую екскурсії, привозили сюди в Полтаву в парк «Перемога», їздили в Київ машиною ГАЗ-51 – *грузова* машина, на машині лише лавочки, тенту не було, нас учнів двадцять, два-три керівники і такою машиною *на лавочках* в Київ. Приїхали в Київ, походили по столиці, по цікавих різноманітних місцях і так само *машиной* ГАЗ-51, не як ви зараз на комфортабельних автобусах.

Я пам'ятаю, біля мого дому було невеличке футбольне поле, м'яч котиться то десь у нашу грядку, то десь у ставок, *приходилось* бігати шукати, цікаво було...

А: Ви брали участь у піонерській організації, так?

В.І.: Ну, звичайно, так, був я членом піонерської організації, це взагалі окрема тема, правильно ставиш питання, Андрію. (посміхається)

А: Що Ви можете розповісти найцікавіше?

В.І.: Можу пригадати засідання ради дружини. Наскільки я пригадую, нашу піонервожату звали Ніна Іванівна, і ми так боялися кінця тижня, бо відбувається засідання ради дружини і викликають тих, хто, можливо, отримав якусь двійку або *неуд*. То навіть у цій піонерській дружині з'ясовували обставини, соромили «як ти так можеш», «ти ж піонер»... Звичайно, були галстуки як невід'ємний атрибут піонерської організації, якщо немає галстука чи ще що, повертали додому за галстуком. Бо бажано було обов'язково бути в школі з галстуком чи пізніше значком. Готувалися певний час тоді до вступу в комсомол, учили устав, статут, положення, намагалися. Тоді, пам'ятаю, поїздка такого-то числа. Через декілька місяців їде група в район вступати до КСМ, *в ряди* комсомолу. Були такі серйозні організації, піонерська організація, комсомольська організація, допомагали вчителям, допомагали учням, і нас це трішки стимулювало до навчання, це був такий черговий етап звітуватися, як ти навчаєшся, яка поведінка, чи порушуєш чи не порушуєш. І в той же час, так же само свята різноманітні були, у нас традиції в нашій школі були, піонерські зльоти були, на березі озера, в лісі, кожний клас виходив, наскільки я пам'ятаю, в травні. Різноманітні конкурси проводять, вогнище палимо кожен клас, потім велике шкільне, на вогнищах готували кулеші. Комісія проходила кожний колектив, тобто піонерський загін, та пробувала ці кулеші. Уху варили, пісні співали, це було таке традиційне, загальношкільне свято.

А.: З якими найголовнішими побутовими проблемами стикалися Ви та члени Вашої сім'ї?

В.І.: У мене особисто ніяких великих примхів не було, батьки у мене були вчителі, отримували невелику заробітну плату, в межах 100-120 карбованців, нас три сини було. Ми невимогливі були, та й мої ровесники, щоб на щось скаржилися чи то плакали особливо такого не було. Яюсь проживали всі в рівних умовах великою дружньою сім'єю. Щоб було десь багата сім'я, а десь бідна, такого не було.

А.: Скажіть, будь ласка, дефіцит товарів був якийсь у магазинах?

В.І.: Це спостерігалось десь у межах 80-х років, іноді їжа, одяг, телевізори. Мій батько, пам'ятаю, на ці 120 карбованців, зекономивши кошти, і десь за три з половиною тисячі купив «Москвич». На ті часи це треба було стояти в черзі, декілька років, тривалий час. Така ж ситуація була з телевізорами. Існували також пільги для отримування цих предметів завчасно. З часом, з реформами, грошова одиниця змінилася з карбованців на мільйони купонів.

А.: Що вплинуло на Ваш вибір професії, чи впливало Ваше походження на можливість отримання вищої освіти?

В.І.: Я закінчив 8 класів школи і після цього вчився в технікумі 3 роки. А тоді вступив до Харківського університету. Батько - учитель хімії й біології, мати - учитель математики й фізики, і одного вечора, пам'ятаю, я вклався спати, батько, як завжди, допізна працював, писав конспекти, готувався до наступних уроків, заходить до моєї кімнати й каже: «Давай, піднімайся, будемо думати і вибирати, куди піти навчатися: чи в 10-11 клас, чи, можливо, в технікум». Ми так прийняли рішення, що треба спробувати отримати якусь спеціальність і все-таки в технікум. Батько каже: «Давай спробуємо в фізкультурний технікум, ти все-таки і бігаєш, і плаваєш, тож давай спробуємо в фізкультурний технікум у Дніпропетровськ». Так ми з батьком і вирішили, мати не заперечувала, таких, як я, в класі було троє, захоплювалися фізкультурою, тож ми написали запит у фізкультурний технікум. Нам прислали умови вступу до цього технікуму, ми подивилися, а там треба було складати 5 екзаменів: математику, українську мову, плавання, гімнастику, легку атлетику. Мої однокласники, товариші, побачили такі умови, не *рішилися* і передумали, а я поїхав в Дніпропетровськ, два чи три тижні у нас була ця екзаменаційна сесія, постарався. Успішно склав екзамени і був зарахований до технікуму. Після закінчення навчання влаштувався інструктором до спортивної організації «Колос». Підходив час в армію йти. Закінчив службу в армії і знову вибір – куди йти навчатися. Порадившись із батьками, обрав спеціальність «географія», оскільки батько також викладав географію, хімію та біологію у школі, і так я думаю, звичайно, завдяки пораді батьків я обрав професію педагога, вчителя. І так у мене вчитель фізкультури - одна спеціальність, а інша - вчитель географії.

А.: Які спогади залишила Вам армійська служба?

В.І.: Теж цікава окрема сторінка в історії мого життя, я з великим задоволенням згадую армію, багато чого дала як чоловікові. Спочатку вийшло так, що я в Харківській області на сержанта навчався. Сержант противотанкових військ на бойових машинах снарядами ПТУРС БРДМов і снаряди ПТУРС, це противотанкістами були, екіпаж у цій бойовій машині: два солдати, шофер і командир-сержант. Ото півроку в Харківській області вчився, а потім в Чехословаччину в центральну групу військ Чешка Чшегово, де стояв наш мотострілковий полк. Ми навчилися вшивати собі форму, приталювати, доглядали хлопці за собою і так навчилися це робити, що виглядало як заводське (усміхається). Ну а служба в Чехословаччині 1,5 року - це теж окремі спогади, товариші, навчання, спочатку на комп'ютерах ми навчалися стріляти, попадати по цілях з ПТУРСів. На відстані до 3 км ми намагалися управляти цією ракетою і попасти в танк. Проживали ми в польових умовах. Довелося побувати в Чехословаччині, побачити їхній побут, їхні умови, що в магазинах у них. Після закінчення служби я не мав можливості, як зараз: де народився, там і служиш. Як *забрили* на 2 роки на службу і весь цей час служив там. Солдатам виплачували на території Союзу 3,50 карб, а за кордоном десь 12-15, до 17 крон, якщо сержант. За ті крони назбирав собі кошти, щоб придбати цивільну форму. На екзамені в мене було три спроби, щоб потрапити з ПТУРСа, і через переживання потрапив лише 1 раз з 3 на 100%.

А.: Яку музику слухала молодь у 80-х роках?

В.І.: Я захоплювався музикою, звичайно, вдома були програвачі «Рекорд», диски, голка спочатку, мабуть, на 78, а потім на 76. На дисках з однієї сторони зазвичай було по 2-3 пісні. Пам'ятаю радянських виконавців: Мусліма Магамаєва, Едуарда Хіля, ВІА «Поющіє Сердца» ВІА, Сісі Кейтч, «Модерн Токінг». Я хочу сказати, що це була справжня музика. Тебе не може залишити у спокої, коли лунають закордонні виконавці.

А.: Як складно було дістати зарубіжні платівки?

В.І.: Дуже складно. Коли я закінчував армію, то з труднощами в Чехословаччині від товаришів дісталось, наскільки я пригадую, Африк Сімонік. Пізніше з'явилися касети. Усі переписували касети товариш у товариша. Пізніше можна було купити невеличкий портативний магнітофон, де можна було прослуховувати ці касети, у мене з того часу збереглися декілька записів. Обов'язково після «Новорічного вогника» десь о 3 годині ночі була зарубіжна естрада, це традиційно так щороку, і звідтіля можна було списати ті молодіжні пісні того часу.

А.: Які настрої щодо Афганської війни панували в тогочасному суспільстві?

В.І.: Наскільки я пригадую, бойові події почалися восени 1979 року, що по тривозі піднімали і наш підрозділ, нашу батарею, готували спочатку вивезти в Середню Азію, а тоді мали всіх перекинути в Афганістан, але, Слава Богу, (кашель сильний) дали «Відбій» нашому підрозділу, і ми не потрапили в Афганістан, але на той час це було немов почесним - виконати обов'язок перед Радянським Союзом.

А.: Які настрої панували серед Ваших знайомих після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року?

В.І.: Ясно, що у переважної більшості моїх колег був піднятий настрій, що нарешті ми будемо розвиватись самостійно, як окрема держава. На жаль, відбувся розрив економічних зв'язків. Так сталося, що ми порвали і політичні зв'язки, тому наслідки трошки гірші. На той час було дуже багато публікацій про наші ресурси, зручне економіко-географічне положення, що ми можемо розвиватись самостійно, це дуже правильно, що ми отримали суверенітет, незалежність і таке інше. Будучи студентом, я мав можливість вільно переміщатися по території Радянського Союзу, отримавши незалежність, на жаль, ми цю можливість втратили. Гадаю, що це була помилка, що Радянський Союз розпався, адже це могла бути могутня держава з солідною економікою...

А.: Які зміни в Вашому житті відбулися після проголошення незалежності України?

В.І.: Важко сказати, адже я турбувався про себе, ВНЗ, хотів отримати спеціальність та влаштуватися на роботу. Не знаю, чи це пов'язано взагалі з розпадом Радянського Союзу, адже я не бізнесмен, я працівник бюджетної сфери, тому на мене ця подія не дуже вплинула. Адже вчителі існували завжди, можливо, для бізнесменів з'явилися якісь нові можливості для розвитку.

А.: Дякую за цікаву розмову.

Інтерв'ю з Деркачем Геннадієм Миколайовичем

АДРЕСА: Україна, м. Полтава, вул. Станіславського, буд.8, кв.69.

ПРОЕКТ/ ЛОКАЛЬНИЙ ПРОЕКТ: Усна історія / Без пам'яті про минуле ми приречені на забуття.

ІНТЕРВ'ЮЕР : Деркач Влад.

ОПЕРАТОР: Говтвяниця Андрій.

ТРАНСКРИПЦІЯ: Прокопенко Ілля.

ВИД ІНТЕРВ'Ю: відео-інтерв'ю.

МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю: м. Полтава, Станіславського, буд. 8, кв.69.

ДАТА ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю: 26 жовтня 2016 р.

Анкета респондента

Вік: 55 років, 3 грудня 1961 року.

Освіта: Військове училище, спеціальність – офіцер-зв'язківець.

Працевлаштування: військовий у відставці, приватний підприємець.

Місце проживання: Україна, Полтава, вул. Станіславського, буд. 8, кв.69.

Життя: Народився в селі Нижні Млини Полтавської області. Пішов до школи в 6 років, закінчив у 1979 році, того ж року вступив на навчання до Військового училища зв'язку. Закінчив у 1983 році та потрапив у розпорядження командуючого ЦГВ. З 1986 по 1988 роки командир роти зв'язку. Будучи кадровим радянським військовим, проходив службу на території Чехословаччини та Афганістану, у 1994 році вийшов на пенсію. У період з 1994 по 2016 роки займається приватною підприємницькою діяльністю.

Транскрипція інтерв'ю

Влад: Геннадію Миколайовичу, скажіть, що вплинуло на вибір Вашої професії?

Геннадій Миколайович: На мій вибір вплинуло те, що я хотів бути військовим, як кожен з вас думає, ким стати, то у мене в ваші *года* не було такої проблеми. Я хотів бути військовим.

В.: А що саме вплинуло на Ваш вибір? Можливо, ЗМІ?

Г.М.: Це, по-перше, в СРСР була *жостка* агітація армії. Армія надавала такі привілеї, як *бесплатна* учоба, вихід раніше на пенсію, я вийшов на пенсію у 33 роки. *Бесплатна* учоба, нормальні заробітки. При СРСР, казав мій друг з Донбасу, отримують хороші гроші *лібо* шахтарі, *лібо* військові. Плюс

військового, СРСР була закритою країною, виїхати нікуди було неможливо, армія давала можливість поїздити по всьому СРСР. А ще виїзд в *страни ближнього зарубіжжя*, країни Варшавського договору. Свого часу подивися світ, тому я *доволен* тим, що став військовим і це мені з самого початку хотілося, я з *детства* хотів бути військовим. Я тренувався, займався спортом.

В.: Яким Ви уявляли своє життя після закінчення училища та чи справдилися Ваші надії?

Г.М.: Після закінчення училища я служив офіцером, я був забов'язаний відслужити 25 год, там не було такого, як зараз: закінчив училище і звільнився, я повинен був *по-любому* служити 25 років і не залежно від того, куди мене направлять служити: на *Дальній Восток*, на *Бліжній Восток*. Як тоді говорили : «... *Кушка, Борся і Марі*». Ось на «*Кушке*» я був. Ну це «*Кушка*» - це середня Азія: Таджикистан. «*Мари*» - це Киргистан, а «*Борзя*» - це Забайкалля, біля Китайського кордону , *жутке місце*.

В.:Зрозуміло. А які обставини впливали на Ваше просування по службі?

Г.М.: Обставини...(замислюється) Не всі ті, хто одягав погони офіцера, ставали офіцерами. З нашого випуску, *ну допустим*, взводу – 30 чоловік. Я вам хочу сказати, що 10 чоловік були взагалі не офіцери, їх або зразу звільнили, або вони звільнялись самі. На перших *ученіях* нашого взводу з випуску одному чоловіку машиною переїхало голову, бо він ліг спати під машину, замість того щоб займатися з солдатами. Солдат сів, поїхав – йому голову переїхало. Тому що був людиною далекою від армії та й від училища. *Сачковав* у свій час , його туди мама *встроїла* в училище по блату, ну так воно й *закончилось*. Тому, я вам всім бажаю вибрати ту професію, яку ви хочете, а не ту, яку вам нав'язують.

В.: Чи впливав Ваш статус військового на життя Вашої сім'ї?

Г.М.: Ну впливав, звичайно. Тому що як сім'я ... ну я одружився в 28 год, так що сильно він на мене не впливав, а в 33 я вже звільнився. Тому 5 років сімейного життя не сильно на мене впливали.

В.: А з якими побутовими обставинами Ви стикалися у Радянський час?

ГМ: Коли я поїхав спочатку в Чехословаччину , умови були шикарними, ми жили в *гостинниці*, була окрема кімната з усіма зручностями, мінялася білизна, я ходив в офіцерську *столовку*, все безкоштовно. За кордоном офіцери отримували подвійний оклад, там я *получав* тоді (замислюється)... ну середня зарплата в Союзі була 120 рублів, плюс мені на книжку йшло ще 300 рублів. Коли я приїздив у відпустку, я *чуствовав* себе майже маленьким мільонером.

В.: А чи відчувався дефіцит товарів у Радянському Союзі?

Г.М.: Дуже відчувався. Коли я служив в *Чехословакії*, я *поняв*, що СРСР довго не протягне, тому що вони хоч і були соц. Країна, але в них рівень життя, рівень промисловості інший. Порівняно з нашими порожніми *полками* там був рай небесний. Заходиш в магазин, а там всім все завалено. У нас полки були пусті і дефіцит товарів був страшний. А хто приїздив на екскурсію до чехів, то змітали все з

полок і чехи все ховали. Забігали і не питали, який розмір, підходить чи не підходить, забігали і в сумку (чуг, чуг, чуг, чуг) і уходили. Я ще тоді задумався, що щось з СРСР не так.

В.: А яку найдефіцитнішу річ Ви придбали в Радянському Союзі?

Г.М.: Ну як це... Річ можна в духовному сенсі, матеріальному і т.д.

В.: У матеріальному.

Г.М.: В матеріальному, ну не знаю... Все що було, воно все й пішло. Я в армії служив, а не старався заробити *матеріальні средства*. Їздив на екскурсії і т.д.

В.: А де можна було відпочити?

Г.М.: А матеріально, в мене зараз на книжці лежить 5000 рублів, які мені не можуть повернуть ще с *Советского Союза*. Тоді на 5000 можна було купити машину, а зараз на 5000...(розчаровано розводить руками).

В.: А Ви говорили, що відпочивали в Радянському Союзі. А де саме?

Г.М.: Я відпочивав на Кавказі весь час, *в Красной Поляне*.

В.: Ви як військовий брали участь у нарадах та мітингах присвячених визначним датам радянської історії?

Г.М.: Так! Тоді була партія комуністів. От мене приймали в партію, не питали, потім сказали: «*Ты подходиши нам. Ты же хочеш?*», кажу, да, хочу. Мене з неї не вигнали, просто партія розпалася. Ніхто не питав, треба– не треба... *І всьо*, партія розвалилася. Ну диктатура була страшна, тому це був такий караючий орган, який я не бажаю щоб ви колись його відчули.

В.: А які сімейні свята своєї юності Ви пам'ятаєте?

Г.М.: Так само, як і ви. Я так само ходив у школу, ми так само відзначали день народження, там ходили на гулянки...

В.: Що тоді було на святковому столі?

Г.М.: Те саме, що і зараз. *Ток* товари були не такі екзотичні, як зараз. Не було таких там бананів, апельсинів і так далі. А було все більш народне, більш домашнє. В СРСР було доволі - таки все *вкусно*, був *госстандарт*, не було ніякої хімії, ніякої добавки. Ковбаса, все було натуральне, молоко, масло, все було *вкусне*. Не було такої екзотики, як там банани, фініки, ще й поняття такого не було. Не говорю там вже про манго. Країна була закрита й нічого імпортного не було, все, що вироблялось у нас, то й було на столі. Бренді, віскі були в дефіциті. Взагалі був великий дефіцит усього. Навіть за горілкою була така *очередь*, як в Мавзолей, це там де Ленін лежав. Тотальний дефіцит був особливо після 80-х

років. За всім була черга, але всі потихеньку все діставали. От чому СРСР і розвалився... Все йшло на армію, армія була сама сильна, а *громадянська* промисловість і громадянське суспільство було слабе.

В.: Чи відрізнялось життя дітей високопосадовців від життя звичайних дітей?

Г.М.: Воно було, є і буде. Тому що якщо був син фараона, то він і залишився сином фараона. І так і казали, що син генерала залишиться сином генерала, він не стане маршалом, тому що у маршала свої діти. Може, щось зміниться колись. Чим краще *Запад*, у них більш демократичні цінності, і там є більший шанс на просування. Ну в той час армія давала шанс мені дослужитися до підполковника без будь-яких зв'язків, блатів.

В.: Як кадровий офіцер Радянської армії, Ви пройшли Афганістан, чи пригадуєте Ви, як радянська влада пояснювала введення військ до Афганістану?

Г.М.: Дуже добре пам'ятаю, тому що я коли був на першому курсі училища ми виконували інтернаціональний *долг*, там, нас куди позвали. Я здивувався, коли ми приїхали в Чехословачію, *дружественна страна*, там, де чехи, майже слов'яни. Ставлення місцевого населення до нас було не саме *дружественне*, хоча вважалось *дружественна - страна*. А коли приїхали в Афганістан, коли я говорив з місцевими, то місцеві сказали мені: «Чого ви сюди приїхали? Ви нам привезли війну.» Радянський Союз - це був монстр, який постійно воював, і зараз його функцію взяла на себе Росія, яка знову тяне всіх у війну. Коли я був в Афгані, мені було *непонятно*, що я тут роблю. Коли мене місцевий офіцер запитує: «Що ти тут робиш?», і я відповів: «Я приїхав допомагати». І він сказав: «Ми самі *справимся*, не треба нам допомагати». Так само і ми самі з Донбасом розберемося, не треба нам ні з чим допомагати.

В.: А як Афганська війна змінила Ваше життя і життя Ваших друзів?

Г.М.: По-різному, розумієте, у кожної людини своя психіка, хтось боїться *темноти*, хтось не боїться. Є люди, народжені для війни, у них в душі війна, для них війна - це їхнє життя, а є люди просто бояться, які битися не можуть, тому так сказати, щоб мене війна змінила, то ні. Я був до всього готовий, я учився всьому, я написав рапорт сам добровільно, добрався в Афганістан. Декі просто боялись, деякі були в шоці, деякі... та не деякі, а 50% народу в батальйоні *употребляли* наркотики. Але одні з *інтересу*, а інші - тому що боялись. Наркотик місцевий там - гашиш. Там як по вулиці ходив, там як *бросе* шапку в куші, а в шапці гашиш, то треба було бігти забирають її, а то найде солдат і буде... Буде стрілять куди-небудь, а куди-небудь може і в нашу сторону.

В.: А чи пам'ятаєте Ви очікування від перебудови Горбачова, та чи справдилися вони?

Г.М.: *Да*, всі чекали Горбачова, всім генсекам, які були до нього, їм було за 70 років, і всі генсеки, що були до нього, там Брежнев, Андропов вони всі були дуже старі. І було на них *стидно* дивиться, тому що вони до трибуни *єлі доползали*, коли Горбачов прийшов до власті, йому було там 54, це як мені

зараз, тому це було щось нове та *непонятне*. *Перестройка*, яку почав Горбачов, фактично розвалила Радянський Союз.

В.: Дякую за цікаву розмову.

Питання до Явтушенка Віктора Івановича

1. Доброго дня, Вікторе Івановичу. У своїй біографії Ви зазначили, що народилися та провели дитячі та юнацькі роки в селі. Розкажіть, як проводила своє дозвілля сільська молодь?
2. Що Ви пам'ятаєте про свою участь у піонерській організації?
3. З якими найголовнішими побутовими проблемами стикалися Ви та члени Вашої сім'ї?
4. Ви говорите про дефіцит товарів. Чи пам'ятаєте, яку найдефіцитнішу річ ви придбали?
5. Що вплинуло на Ваш вибір професії, чи впливало Ваше походження на можливість отримання вищої освіти?
6. Коли Ви переїхали навчатися до міста, що найбільше вразило в міському житті?
7. Яку музику слухала молодь у 80-х роках?
8. Які спогади залишила Вам армійська служба?
9. Які настрої щодо Афганської війни панували в тогочасному суспільстві?
10. Які настрої панували серед Ваших знайомих після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року?
11. Які зміни у Вашому житті відбулися після проголошення незалежності України?

Питання до Деркача Геннадія Миколайовича

1. Доброго дня, Геннадію Миколайовичу. У своїй біографії Ви вказали, що були кадровим військовим у Радянській армії. Розкажіть, будь ласка, чому Ви обрали саме професію військового та що вплинуло на Ваш вибір?
2. Яким Ви уявляли своє життя після закінчення навчання у військовому училищі?
3. Які обставини впливали на Ваше просування на службі?
4. Чи впливав Ваш статус військового на життя Вашої сім'ї?
5. З якими найголовнішими побутовими проблемами стикалися Ви та члени вашої сім'ї?
6. Ви говорите про дефіцит товарів. Чи пам'ятаєте, яку найдефіцитнішу річ Ви придбали?
7. Ви як військовий брали участь у нарадах та мітингах, присвячених визначним датам Радянської історії?
8. Які сімейні свята своєї юності Ви пам'ятаєте?
9. Чи відрізнялося життя дітей високопосадовців від життя більшості ваших однолітків?
10. Як кадровий офіцер Ви пройшли Афганістан. Чи пригадуєте Ви, як Радянська влада пояснювала введення військ до Афганістану?
11. Чи пам'ятаєте Ви очікування від перебудови Горбачова?
12. Як Афганська війна змінила Ваше життя та життя Ваших друзів?